

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.06.023>

УДК 330.52:336.226

А. М. Соколовська

доктор економічних наук, професор, заступник директора НДФІ ДНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, sokolovska_alla@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

**НЕРІВНІСТЬ ДОХОДІВ І БАГАТСТВА ТА ПОДАТКОВІ
ІНСТРУМЕНТИ ЇЇ ЗМЕНШЕННЯ**

Анотація. Ця стаття є першою в циклі з двох публікацій, присвячених темі впливу податкової системи на нерівність доходів і багатства. Її актуальність зумовлена загостренням проблеми нерівності в сучасному світі та її економічними, соціальними й політичними наслідками. Проведено огляд останніх публікацій у провідних англomовних виданнях, котрі містять оцінки тенденцій нерівності в Європі та світі, пропонуючи різні відповіді на питання, зростає чи зменшується нерівність доходів і багатства та чому вона не однакова в різних країнах світу, а також аналіз фіскальних інструментів її зменшення. Зазначений огляд дає змогу з'ясувати, як певні податки можуть впливати на нерівність і за допомогою яких інструментів можна поліпшити перерозподільні властивості податкової системи держави. Завдяки цьому він став теоретичним підґрунтям для підготовки другої статті циклу, присвяченої відповіді на питання, чи сприяє податкова система України зменшенню нерівності доходів і багатства та шляхам досягнення цієї мети.

Ключові слова: нерівність доходів і багатства, фіскальні інструменти зменшення нерівності, перерозподільний ефект податків, податок на доходи фізичних осіб, податок на спадщину і подарунки.

Лит. 27.

Alla Sokolovska

Dr. Sc. (Economics), Professor, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, sokolovska_alla@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

**INCOME AND WEALTH INEQUALITY AND TAX INSTRUMENTS
OF ITS DECREASE**

Abstract. This article is the first in a series of two publications devoted to a problem of the impact of the tax system on the inequality of income and wealth. The ultimate goal of their writing is to determine whether the tax system of Ukraine contributes to reducing the inequality of income and wealth. In order to accomplish this goal, two main tasks were set, which were consistently solved in the first and second articles: 1) to review the literary sources that contain various estimates of inequality trends in Europe and in the world, offering different answers to the questions if income and wealth inequality is growing or decreasing, and why it is different across countries; and also to analyze fiscal instruments for its reduction; 2) to estimate the impact of tax instruments on income and wealth inequality in Ukraine and suggest ways of its increase. Due to the ambiguity of assessments and the controversial nature of various ideas, their review seems interesting and useful for Ukrainian scientists. It allows finding out how certain taxes can affect inequality and through which instruments it is possible to increase the redistributive features of the state tax system. The study finds that the most effective instruments for reducing inequality are social transfers and taxes, and, in general, transfers provide a

© Соколовська А. М., 2019

higher redistributive effect than taxes. The taxes that affect the distribution of disposable income include: personal income tax (primarily in terms of taxation of labor income); inheritance and gift taxes; taxes on real estate constructed in a certain way; environmental taxes, which are part of packages that reduce the tax burden (tax wedge) for low-income households.

Keywords: income and wealth inequality, fiscal instruments for reducing inequality, redistributive effect of taxes, personal income tax, inheritance and gift taxes.

JEL classification: E21, H24, I31, I38.

А. М. Соколовская

доктор экономических наук, профессор, заместитель директора НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

НЕРАВЕНСТВО ДОХОДОВ И БОГАТСТВА И НАЛОГОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ЕГО УМЕНЬШЕНИЯ

Аннотация. Эта статья является первой в цикле из двух публикаций, посвященных теме влияния налоговой системы на неравенство доходов и богатства. Ее актуальность обусловлена обострением проблемы неравенства в современном мире и ее экономическими, социальными и политическими последствиями. Проведен обзор последних публикаций в ведущих англоязычных изданиях, которые содержат оценки тенденций неравенства в Европе и мире, предлагая разные ответы на вопросы, растет или уменьшается неравенство доходов и богатства и почему оно неодинаково в разных странах мира, а также анализ фискальных инструментов его уменьшения. Данный обзор позволяет выяснить, как определенные налоги могут влиять на неравенство и с помощью каких инструментов можно улучшить перераспределительные свойства налоговой системы государства. Благодаря этому он стал теоретическим фундаментом для подготовки второй статьи цикла, посвященной ответу на вопрос, способствует ли налоговая система Украины уменьшению неравенства доходов и богатства и путям достижения этой цели.

Ключевые слова: неравенство доходов и богатства, фискальные инструменты уменьшения неравенства, перераспределительный эффект налогов, налог на доходы физических лиц, налог на наследство и дарение.

Дедалі більше накопичення приватного багатства в Європі за останніх 40 років і зростання нерівності викликали жваву громадську дискусію щодо справедливості чинних податкових систем [1]. У контексті цієї дискусії науковий і суспільний інтерес становить відповідь на питання, чи є справедливою податкова система України? Виходячи із зауваження К. Хейді, що "податки тоді справедливі, коли вони знижують ступінь нерівності" [2, с. 41], зазначене питання можна переформулювати так: чи виконує вітчизняна податкова система функцію вирівнювання доходів і багатства? На наш погляд, відповідь на нього є вкрай актуальною, оскільки нерівність і бідність у разі їх надмірного прояву не лише гальмують економічне зростання, породжують соціальну нестабільність, а й вважаються однією з причин наростання популізму [3].

Проблемі впливу податків на нерівність доходів і багатства буде присвячено дві статті, кінцевою метою котрих є з'ясування того, чи сприяє податкова система України зменшенню нерівності доходів і багатства. Задля до-

сягнення цієї мети поставлено два основних завдання, які послідовно розв'язувались у межах першої (перше завдання) і другої (друге завдання) статей: 1) зробити огляд останніх публікацій, де наводяться оцінки тенденцій нерівності в Європі та світі, пропонуючи різні відповіді на питання, зростає чи зменшується нерівність доходів і багатства та чому вона не є однаковою в різних країнах світу, а також аналізуються фінансові інструменти її зменшення (зважаючи на неоднозначність оцінок і дискусійний характер різних ідей, їх огляд може бути цікавим та корисним для українських науковців; окрім того, він дає змогу з'ясувати, як певні податки можуть впливати на нерівність і за допомогою яких інструментів можна підвищити перерозподільні властивості податкової системи держави, тобто створює підґрунтя для виконання другого завдання); 2) оцінити результативність впливу податкових інструментів на нерівність доходів і багатства в Україні та запропонувати шляхи її (результативності) підвищення. Розв'язання цих завдань допоможе не лише ознайомитися з основними ідеями щодо шляхів зменшення нерівності, котрі активно обговорюються в сучасній економічній літературі, а й оцінити підходи українських науковців до подолання проблеми в контексті їх актуальності й відповідності загальноєвропейському тренду.

Хоча наразі нерівність у світі нерідко пов'язують із глобалізацією, в науковців немає однозначної відповіді на питання щодо впливу останньої на нерівність доходів і багатства. З одного боку, як зауважують С. М. Атіф зі співавторами, глобалізація сприяє економічному зростанню, котре, у свою чергу, допомагає розв'язувати проблеми бідності, нерівності, відсутності демократії та забруднення навколишнього середовища; з другого – її звинувачують у збільшенні нерівності в доходах як у розвинутих, так і в менш розвинутих країнах, а також у погіршенні екології [4]. Зокрема, Дж. Стігліц зазначає, що 59 % людей у світі живуть у країнах, де нерівність зростає, та лише 5 % – там, де вона знижується. Причому проблема, на думку вченого, полягає не в самій глобалізації, а в способі управління нею: правила гри були встановлені переважно провідними індустріальними країнами для задоволення власних інтересів. Вони не прагнули розробити справедливі правила й тим більше не дбали про добробут тих, хто проживає в найбільш бідніших країнах світу [5].

У деяких своїх проявах глобалізація сприяє зменшенню нерівності, в інших – її зростанню. Так, лібералізація торгівлі спочатку збільшує, а згодом зменшує нерівність заробітної плати. Зростанню нерівності доходів сприяє й фінансова лібералізація, котра є джерелом нестабільності на ринку капіталів, а також може робити фінансові ресурси доступнішими для більш можливих осіб, що посилює нерівність [6]. Технологічний прогрес спричиняє нерівність у розвинутих країнах [7]. Хоча технологічні нововведення відбуваються насамперед у провідних економіках, глобалізація може полегшити передачу технологій через кордони, таким чином, технологічні зміни охоплюють і менш розвинуті країни. Натомість, на думку Р. Дж. Барро, множина

технологічних нововведень спочатку породжує тенденцію підвищення нерівності (переважно у зв'язку з тим, що до роботи в технологічно розвинених секторах, які приносять високі доходи, долучається небагато людей), але згодом, коли більше людей скористаються перевагами технологічного прогресу, нерівність знижується [8].

Р. А. Баббіко та Л. Фрейтаг досліджують канали впливу автоматизації на розподіл доходів, а саме: 1) технологічне безробіття (часто вражає тих, хто вже перебуває в нижній частині розподілу доходів; коли ці працівники втрачають основне джерело доходу, неминуче зростають нерівність доходів і соціальна напруга); 2) зниження частки праці в національному доході, що є результатом автоматизації, котра збільшує внесок фактора капіталу порівняно з фактором праці та компенсацію першим другого; а оскільки доходи від капіталу мають тенденцію до більш нерівномірного розподілу, ніж доходи від праці, нерівність зростає; 3) економіка платформи, яка може сприяти монополізації влади та виключенню конкуренції (інтернет-інновації уможливають використання талантів людей через цифровізацію майже з нульовою вартістю для отримання великого доходу; це явище, що має назву "технічна зміна талант-упередженого характеру", підвищує ризик отримання ізольованої еліти у верхній частині розподілу доходів); 4) різний вплив автоматизації на працівників: збільшення ролі висококваліфікованих та заміна низькокваліфікованих, що призводить до зростання нерівності в перерозподілі доходів від праці [9].

Політична глобалізація може спричинити встановлення спільних мінімальних соціальних стандартів у різних країнах і тим самим сприяти рівності. Зміна соціальних норм унаслідок більшої взаємодії та інтеграції в усьому світі може також вплинути на суспільне сприйняття нерівності доходів, а отже, на поведінку людей, наприклад, під час переговорів про оплату праці між профспілками й роботодавцями, формування податкової та соціальної політики для перерозподілу доходів від багатих до бідних [10].

Міжнародна міграція по-різному позначається на розподілі доходів як у країні відправлення, так і в країні призначення. Якщо імміграція збільшить пропозицію праці некваліфікованих працівників, цілком імовірно є зростання співвідношення заробітної плати висококваліфікованої й низькокваліфікованої робочої сили та нерівності доходів. Наслідком відпливу висококваліфікованої робочої сили із країни може бути зменшення її пропозиції на ринку праці й підвищення заробітної плати.

Є два суперечливих погляди на взаємозв'язок глобалізації, політики держави добробуту та впливу на нерівність доходів: так звана теорія гонки до низу (до дна) й компенсаційна теорія. Згідно з першою, глобалізація призводить до зниження податкових ставок на доходи від мобільних факторів виробництва, передусім капіталу та висококваліфікованих працівників, і перенесення податкового навантаження на доходи менш кваліфікованих працівників та споживання, тим самим загострюючи проблему нерівності. Проте в певний момент країни виявляються політично нездатними підви-

щувати й надалі зазначені компенсаційні податки: високі податки на заробітну плату перешкоджають створенню робочих місць і сприяють безробіттю; через високі податки на споживання (наприклад, на предмети розкоші) таке споживання здійснюється за кордоном [11]. Зазначене створює підґрунтя для зменшення державних видатків загалом і кризи соціальної держави зокрема.

Відповідно до другої теорії, глобалізація призводить до чистого абсолютного зростання ризику як доходу, так і споживання. Ризик виникає через невизначеність доходів (приміром, у зв'язку з втратою роботи) та їх волатильність (екстремальні коливання внаслідок частішої зміни роботи), посилюючись передусім для менш рухливих факторів виробництва – некваліфікованої й напівкваліфікованої праці. Через зростання ризиків і нерівність доходів глобалізація збільшує потребу в соціальних видатках та збереженні соціальної держави, водночас обмежуючи спроможність урядів збирати податки для фінансування таких видатків. Ця дилема може підірвати соціальний консенсус щодо значення держави добробуту, покладений у основу сучасних індустріальних суспільств, і викликати негативну політичну реакцію на глобалізацію, заохочуючи до повернення до політики протекціонізму й ізоляціонізму [11]. Щоб уникнути таких негативних сценаріїв, уряди змушені підтримувати рівень соціальних видатків і податкових надходжень, необхідних для їх фінансування. Таким чином, замість порушення оподаткування економічна глобалізація його підживляє.

Логічні висновки щодо напрямів впливу глобалізації на нерівність були перевірені численними емпіричними дослідженнями, котрі, однак, не дали однозначних результатів. Останні великою мірою залежать від вибірки країн, які є об'єктом аналізу, а також від аспекту нерівності, що досліджується, – нерівність доходів чи багатства, абсолютна або відносна. Певний вплив має й методологія дослідження, передусім вибір змінних. Зокрема, Л. Жу зі співавторами вивчають вплив глобалізації на розподіл доходів у 2000 р. у 60 розвинутих, перехідних країнах і тих, що розвиваються. Розрахунки виконано з використанням бази даних Керні (Kearney), котра містить змінні, що характеризують чотири аспекти глобалізації: економічну інтеграцію, особисті контакти, технологічні зв'язки й політичну взаємодію. Шляхом певних коригувань, спрямованих на усунення її недоліків, авторами сформовано два нових індекси глобалізації: рівноважний (індекс Керні) та індекс основних компонентів (складових), або РС-індекс, а також проведено регресійний аналіз їх взаємозв'язку з коефіцієнтом Джині. За результатами дослідження, на відміну від більшості емпіричних висновків, відомих до часу написання статті, встановлено, що глобалізація зменшує нерівність доходів [12].

У статті С. М. Атіфа та ін. аналізується вплив глобалізації на нерівність доходів шляхом оцінки статичних і динамічних моделей для панельних даних 68 країн, що розвиваються. На відміну від дослідження Л. Жу зі співавторами, що ґрунтувалося на даних за один рік (і в цьому полягало його об-

меження, оскільки вплив глобалізації на економіку й розподіл доходів проявляється на значних часових інтервалах), ця стаття побудована на даних за 20 років (1990–2010). Авторами використано три змінні (глобалізація, рівень освіти та урбанізація), при цьому рівень глобалізації вимірюється за допомогою КОФ-індексу, котрий має певні переваги над індексом Керні. Зокрема, останній розраховується для 64 країн, тимчасом як індекс КОФ – для 208-и; крім того, при його розрахунку всім змінним надаються відносні ваги, а індексу Керні – однакові, що створює упередженість стосовно великих країн.

Результати дослідження підтвердили попередньо сформульовану гіпотезу, згідно з якою посилення глобалізації в країнах, що розвиваються, призводить до збільшення нерівності доходів. Проте, оскільки проведений аналіз також має низку обмежень (щодо вихідних даних, наприклад коефіцієнта Джині, котрі містять чимало відсутніх значень, а також об'єкта дослідження, яким є лише країни, що розвиваються), автори роблять припущення, що, можливо, простих, загальних зв'язків насправді не існує. Можливо, вплив глобалізації на розподіл доходів є неоднаковим для різних країн і залежить від національних структур та інституцій [4].

Це припущення знайшло підтвердження в дослідженні Ф. Дорна та ін., виконаному з використанням даних по 140 країнах за період 1970–2014 рр. [10]. Воно засвідчило існування стійкого позитивного зв'язку між глобалізацією й нерівністю доходів у країнах із перехідною економікою, включно з Китаєм і державами Центральної та Східної Європи. Втім, воно не підтвердило існування такого взаємозв'язку в розвинутих країнах із високим рівнем глобалізації, де її наслідки для нерівності доходів могли бути пом'якшені завдяки прогресивним інститутам перерозподілу (системам оподаткування доходів фізичних осіб і системам трансфертів), системам освіти, стабільним політичним та демократичним інститутам.

Ф. Альваредо та ін. підготували звіт про нерівність у світі, де зроблено висновок, що в останні десятиліття нерівність доходів зросла майже в усіх країнах, але з різною швидкістю, що вказує на те, що інституції й політика впливають на неї [13]. Після 1980 р. нерівність доходів швидко посилилася в Північній Америці, Китаї, Індії, Росії та помірно – в Європі. На Близькому Сході, в Африці на південь від Сахари й у Бразилії вона залишалася дуже високою, проте порівняно стабільною.

Нерівність доходів істотно відрізняється по регіонах світу: найнижчою вона є в Європі й найвищою на Близькому Сході. У 2016 р. частка загального національного доходу, що припадає на 10 % найзаможніших осіб, становила в Європі 37 %, у Китаї – 41, у Росії – 46, у США та Канаді – 47, в Африці на південь від Сахари, Бразилії й Індії – майже 55 %. На Близькому Сході, який є регіоном із найбільшою нерівністю, найбагатші отримували 61 % національного доходу.

Відмінності в нерівності особливо помітні між Західною Європою та США. У 1980 р. частка найзаможніших у обох регіонах становила близько 10 %. У 2016 р. у Західній Європі вона зросла до 12 %, а в США – до 20 %, тоді

як частка менш заможних 50 % зменшилася з 20 % у 1980 р. до 13 % у 2016 р. Динаміка нерівності у США значною мірою є наслідком нерівності у сфері освіти, менш прогресивного характеру оподаткування в поєднанні зі швидким збільшенням найвищих винагород за працю починаючи з 1980-х років і найбільших доходів від капіталу у 2000-х роках. У той самий період в Європі оподаткування теж стало не таким прогресивним, але меншою мірою, а нерівність у заробітній платі пом'якшувалася політикою у сфері освіти та заробітної плати, котра була сприятливішою для осіб із низькими й середніми доходами [13].

Група вчених дослідила глобальну міжособистісну нерівність і тенденції її розвитку в 1975–2010 рр., дійшовши висновку, що відносна глобальна нерівність, хоча й залишається надзвичайно високою, за минулі десятиліття помітно знизилася. Причина – різке зменшення відносної нерівності між країнами, котре виникає переважно внаслідок значного економічного зростання в Індії та Китаї. Натомість абсолютна глобальна нерівність протягом 1975–2010 рр. посилювалася [14].

Г. Цукман у своїй праці 2019 р. аналізує останні дослідження з динаміки глобальної нерівності багатства, узагальнює методологічні підходи до його вимірювання, поточні невизначеності й суперечності, шляхи пошуку нових джерел даних, а також намагається об'єднати та узгодити наявні докази еволюції нерівності багатства у США і світі загалом [15]. Він доходить висновку про те, що багатство значно більше концентрується, ніж доходи, та про істотне збільшення майнової нерівності починаючи з 1980-х років. Так, частка одного відсотка найзабезпеченіших осіб світу підвищилася з 25–30 % у 1980 р. до 40 % у 2016 р. Окрім того, вчений наводить докази на користь глобальної концентрації багатства для Китаю, Європи та Сполучених Штатів разом узятих: частка одного відсотка найзаможніших осіб там збільшилася з 28 % у 1980 р. до 33 % на сьогодні, а найменш забезпечених 75 % перебуває на рівні близько 10 %.

Висновок про вищу нерівність багатства порівняно з нерівністю доходів зроблено також у праці “Податкова політика в Європейському Союзі”, де наголошено на зростанні накопичення приватного багатства в Європі за останніх 40 років. Серед особливостей нерівності багатства, котрі можуть мати негативні наслідки для економіки й суспільства, в зазначеній праці виокремлено такі [1]:

- нерівномірний розподіл багатства має тенденцію до посилення нерівності доходів через доходи, отримані від багатства;

- багатство, особливо успадковане, великою мірою визначає можливість окремих осіб; нерівномірний його розподіл погіршує соціальну мобільність;

- на відміну від трудового доходу, який є результатом ринкової діяльності, що приносить користь іншим учасникам ринку та суспільству загалом, багатство, що накопичується за рахунок приросту капіталу або успадкування, не підвищує виробничий потенціал економіки;

– заможні особи часто мають більший доступ до податкових пільг і ширші можливості уникати податків; емпіричні дослідження свідчать про те, що зі збагаченням ухилення від сплати податків різко зростає;

– багатство забезпечує особисту незалежність, а також владу та вплив, що нерідко призводить до упередженого вибору політики на користь заможних, що додатково збільшує концентрацію багатства.

Аналіз концентрації багатства в різних країнах дає підстави стверджувати про її помітне зростання в останні десятиліття у США, Китаї й Росії та помірніше – у Франції і Великобританії. Крім того, спостерігається значна його концентрація в офшорах. Статистичні дані, оприлюднені центральними банками низки відомих податкових оазисів, свідчать про те, що в них утримуються кошти, еквівалентні 10 % світового ВВП і що цей середній показник маскує велику неоднорідність – від декількох відсотків ВВП у Скандинавії до майже 15 % у континентальній Європі та 60 % у країнах Перської затоки й окремих державах Латинської Америки [15].

Р. А. Баббіко та А. Фрейтаг дослідили проблему нерівності в Європі, дійшовши висновку, що за останнє десятиліття вона не посилилася [9]. З одного боку, це відображає прогресивність податкових систем і ефективність систем добробуту в ЄС, з другого – є наслідком суперечливих тенденцій із диверсифікованими національними траєкторіями зростання й істотними варіаціями у функціонуванні систем соціального забезпечення. Більше того, зросла загальна бідність та спостерігається значна нерівність можливостей. У довгостроковій перспективі зниження нерівності в Європі було досягнуто за рахунок зближення середніх доходів у державах-членах, із відчутним збільшенням наявного доходу в бідних країнах відносно розвинутіших європейських держав (результат європейської інтеграції та створення національних систем добробуту, які діють спільно в напрямі конвергенції). Отже, основна частина нерівності в ЄС, по суті, обумовлена внутрішньодержавною й внутрішньорегіональною складовими, а не нерівністю між країнами [9].

Важливим аспектом дослідження є розмежування нормальної та надмірної нерівності [1]. Певна нерівність неминуха в умовах ринкової економіки й навіть вважається справедливим результатом, якщо це результат відмінностей у зусиллях. Проте, якщо нерівність доходів обумовлена обставинами, котрі виходять за рамки індивідуального контролю, вона сприймається як несправедлива, надмірна. Надмірна нерівність може підірвати соціальну згуртованість, завадити зростанню та призвести до політичної поляризації [1]. Однак найгіршими її наслідками є тиск через політичну систему на перерозподіл і структурні реформи, що можуть знизити ефективність та зростання [16].

Чимало досліджень присвячено аналізу взаємозв'язку нерівності й економічного зростання. Їх результати вказують на його неоднозначний характер. Так, у коротко- й середньостроковій перспективах збільшення нерівності доходів уповільнює зростання в бідних країнах та стимулює в багатших [8].

А економічне піднесення в Індії й Китаї супроводжувалося вражаючим зростанням абсолютної нерівності та зниженням абсолютної бідності [14]. Отже, посилення нерівності, принаймні абсолютної, є побічним продуктом економічного прогресу.

Як наголошують Р. А. Баббіко і А. Фрейтаг, нерівність доходів впливає на зростання через безліч каналів, при цьому такий вплив залежить від ринкових умов, а також від існування та прогресивності заходів перерозподілу. З одного боку, нерівність позитивно впливає на економічну активність і виробництво, оскільки різниця в доходах створює стимули й винагороду за особисті зусилля, ризик та інновації, сприяє швидшому накопиченню заощаджень, котрі здатні трансформуватися в інвестиції, потрібні для зростання [9]. Нерівність може позитивно вплинути на останнє, надаючи стимули та створюючи матеріальне підґрунтя для підприємництва, даючи принаймні кільком особам можливість накопичувати мінімум, необхідний для започаткування бізнесу та здобуття хорошої освіти [8]. З другого боку, нерівність доходів може зашкодити зростанню, наприклад через зниження сукупного попиту (адже багаті витрачають меншу частку своїх доходів, ніж групи із середнім і нижчим їх рівнем) [17]; стимулювання фінансової нестабільності (посилення нерівності має причинно-наслідковий вплив на кризові явища й, таким чином, безпосередньо погіршує коротко- та довгострокове зростання; зокрема, дослідження стверджують, що тривалий період більшої нерівності в країнах із розвинутою економікою був пов'язаний із глобальною фінансовою кризою шляхом надмірного поширення кредитів і послаблення стандартів іпотечного страхування, а також надання лобістам можливості вжити заходів для фінансової дерегуляції); гальмування інвестицій (унаслідок неефективного розподілу капіталу та ресурсів, а також економічної, фінансової й політичної нестабільності) [7]; перешкоджання швидкому підвищенню кваліфікації та освіти, зниження продуктивності [18], соціально-економічної мобільності між поколіннями [19]. Ф. Гріголі зі співавторами також показує, що взаємозв'язок нерівності та зростання корелює з інституційною якістю. Іншими словами, контроль корупції, верховенства права й ефективності уряду може зменшити негативний вплив нерівності доходів на економічне зростання [20].

Зважаючи на особливості надмірної нерівності та її вплив на економічне зростання й соціальні процеси, дослідники активно шукають шляхи зменшення нерівності доходів і багатства. Основними інструментами розв'язання цієї проблеми вважаються податки й трансферти. Проте погляди теоретиків економічної науки на те, які податки та як саме можуть сприяти зменшенню нерівності, розходяться.

На думку Р. Масгрейва, вимогам справедливого оподаткування найбільше відповідає прогресивний податок на доходи фізичних осіб, оскільки пропорційний податок не дає змоги зменшити нерівність: заміна різних податкових ставок податком з єдиною ставкою призводить до різкого скорочення податкових зобов'язань у верхній частині шкали доходів та їх збільшення в

нижній частині, особливо для осіб із середнім рівнем доходів [21]. Натомість Дж. М. Б'юкенен вважає, що за допомогою прогресивного оподаткування подолати проблему зменшення нерівності неможливо, адже така податкова політика не завжди дає очікувані результати, приміром, вона зовсім не обов'язково приведе до перерозподілу від багатих до бідних, проте майже гарантовано спричинить класовий конфлікт або хаос у державі [21]. На думку англійського теоретика Дж. А. Міррліса, зароблені доходи виробничого й трудового походження з міркувань забезпечення суспільного добробуту взагалі не повинні оподатковуватися за прогресивною шкалою, оскільки високі граничні ставки їх оподаткування не сприяють процвітанню та добробуту [22].

З огляду на зазначене, а також на невизначеність, пов'язану з прогнозуванням податкових реакцій платників податків, пізніші дослідження зосередилися на емпіричних оцінках впливу податків на нерівність (наприклад, Т. Пікетті та Е. Саез [23]). Тож наразі переважають саме емпіричні дослідження взаємозв'язку нерівності й оподаткування.

Так, О. Акгун та ін. дослідили вплив реформ, спрямованих на зміну структури податкової системи, на розвиток економіки й розподіл доходів між домогосподарствами в довгостроковій перспективі [24]. Автори використовують економетричний аналіз для оцінки ефектів випуску й розподілу внаслідок податкових реформ у країнах ОЕСР, проте не враховують специфіку податкових систем окремих країн, особливості дизайну кожної реформи, конкретні економічні та інші обставини, що можуть вплинути на результати реформи й модифікувати очікувані ефекти від її реалізації. Більше того, їхні висновки стосуються впливу оподаткування на наявний дохід (його розподіл), а отже, його дія на споживання та інші аспекти добробуту, такі як якість навколишнього середовища, залишилися поза увагою дослідників.

За результатами дослідження встановлено, що розподіл наявного доходу залежить від податку на доходи фізичних осіб (передусім у частині оподаткування трудових доходів), податку на спадщину і подарунки, екологічних податків. Зміни ставок ПДВ або податку на прибуток, за умови фіксованого розміру уряду, істотно не впливають на розподіл наявного доходу між домогосподарствами, проте реформа ПДВ може позначитися на розподілі споживання. Зокрема, підвищення стандартної ставки податку призведе до зменшення споживання домогосподарств із низьким рівнем доходів та не відіб'ється на споживанні заможних домогосподарств, для яких зміниться лише пропорція розподілу сукупного доходу на споживання й заощадження. Саме ця пропорція визначає ефекти зміни стандартної ставки ПДВ для споживання домогосподарств. Важливим інструментом впливу податку на розподіл споживання є також диференціація його ставок, тобто застосування, крім стандартної, знижених ставок. Однак ефекти їх зміни залежать від відмінностей у структурі споживчих витрат багатих і бідних домогосподарств, і насамперед різної частки в них витрат на товари й послуги, котрі оподатковуються за зниженими ставками, а також різної абсолютної суми таких витрат [24].

Автори одного з недавніх досліджень ОЕСР намагалися кількісно визначити вплив ПДВ і акцизних податків на розподіл доходів. Згідно з його результатами, тягар ПДВ у середньому по 19 країнах ОЕСР зменшується зі збільшенням доходу з 13 % наявного доходу для нижнього дециля до 7 % для верхнього дециля. Щодо акцизних податків цей тягар оцінюється в межах від 5 % до 2 % наявного доходу [25].

Теоретично податок на прибуток може виконувати функцію перерозподілу внаслідок його часткового перекидання на працю (трудові доходи), масштаби якого залежать від еластичності заміщення праці капіталом. Через труднощі з визначенням частки тягаря корпоративного податку, котра перекидається на працю, вчені, що займаються емпіричними дослідженнями, виключають корпоративний дохід із дистрибутивного аналізу [26] або використовують широкий спектр припущень, наприклад, проводять розрахунки для порівняно закритої економіки.

Найважливішим податковим інструментом перерозподілу доходів є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). При цьому ключову роль у формуванні нерівності наявних доходів відіграють податкові клини¹. Проведене дослідження показало, що підвищення податкового клину для найманих працівників – одержувачів заробітної плати на рівні 67 % від середньої по економіці, призводить до збільшення нерівності, а для тих, хто отримує заробітну плату на рівні 167 % від середньої по економіці, – до зменшення нерівності в суспільстві. Проте вищі податкові клини для працівників, чії доходи є середніми або вищими за середні по економіці, пов'язані з меншим довгостроковим випуском продукції, тимчасом як наслідком зменшення податкового клину на низькі доходи виступає підвищення рівня виробництва в довгостроковому періоді. Різні ефекти за неоднакових рівнів доходів спричиняють негативний загальний вплив вищих ставок ПДФО, визначеного в широкому сенсі, на довгостроковий ВВП.

У цілому дослідження впливу ПДФО на нерівність показало, що, поперше, його перерозподільний ефект залежить не тільки від розміру податку, а й від прогресивності; по-друге, ефективнішим заходом для зменшення нерівності є не підвищення верхньої граничної ставки податку, а зниження доходу (порогу), до якого ця верхня гранична ставка починає застосовуватися. Такий ефект пояснюється тим, що порівняно з особами, котрі отримують найвищу заробітну плату, ці платники податків можуть бути менш мобільними або не так покладаються на оптимізацію податків, щоб уникнути оподаткування за верхньою граничною ставкою.

Екологічні податки мають суперечливий вплив на нерівність наявного доходу. З одного боку, вони можуть збільшити нерівність через вплив на доходи (нижчі від середнього рівня) самозайнятих, чий операційний при-

¹ Податковий клин – показник, що використовується для оцінки рівня податкового навантаження на працю, зокрема в країнах ОЕСР і Євросоюзу; розраховується як відношення ПДФО та внесків на соціальне страхування, сплачених найманим працівником, неодруженим, без дітей, до витрат на оплату праці.

буток зменшується за рахунок екологічного оподаткування, а також через тиск на зниження рівня заробітної плати в забруднюючих галузях, таких як транспорт. З другого боку, реформи, що підвищують екологічні податки та є частиною пакетів, котрі передбачають скорочення податкового тягаря (податкового клину) для домогосподарств із низьким рівнем доходу, можуть зменшити, а не збільшити нерівність наявних доходів.

Періодичні податки на нерухоме майно істотно не позначаються на розподілі наявного доходу. Такий вплив чинять періодичні податки на чисте багатство, а також податки на спадщину і подарунки, спрямовані на заможних людей, котрі, як правило, також належать до осіб із високими доходами.

Особливістю дослідження, проведеного О. Акгуном та ін., є аналіз сукупного впливу зміни податкової структури на розвиток економіки (випуск продукції) й розподіл наявного доходу, тобто результати зростання та нерівності тут поєднуються для оцінки їх загального ефекту. Автори дійшли висновку, що структура податків, особливо частка в ній ПДФО, можуть зробити вагомий внесок у пояснення різних рівнів ВВП у країнах ОЕСР¹. Зниження середнього податкового клину для працівників, чий дохід вищий від середнього рівня (як частина податкових змін), пов'язане з великими вигодами для цієї категорії. Нерівність зростає, але домінує ефект збільшення випуску, тож бідні теж отримують абсолютне зростання доходу. Натомість зменшення граничного податкового клину в нижній частині розподілу доходів дає зростання без видимого ефекту нерівності.

Зменшення ефективної ставки податку на прибуток підприємств (як частина податкових трансформацій) може забезпечити чималі доходи для всіх із незначними наслідками для їх розподілу.

Податкові реформи, що передбачають збільшення оподаткування спадщини, здатні підвищити середні доходи та знизити нерівність. Збільшення оподаткування нерухомого майна є вигідним, оскільки ефект зростання домінує над незначним ефектом розподілу. Податкові зрушення, які передбачають скорочення оподаткування чистого багатства, можуть підвищити середній дохід і нерівність. Для бідних домінує ефект випуску, тож вони отримують абсолютну вигоду від таких реформ.

З урахуванням зазначеного зроблено висновок, що отримати сукупний позитивний ефект у контексті як економічного зростання, так і зменшення нерівності в розподілі доходів домогосподарств можна шляхом зниження податкового клину на трудові доходи на рівні 167 % від середнього доходу, порогового значення доходу, котрий оподатковується за верхньою граничною ставкою ПДФО, а також ставки корпоративного податку, або збільшення податків на спадщину [24].

Оскільки ефект зменшення нерівності доходів досягається внаслідок проведення не лише перерозподільної податкової політики, а й політики

¹ Емпіричний аналіз підтверджує слушність теоретичних поглядів і висновків авторів попередніх емпіричних досліджень про несприятливі наслідки податку на доходи фізичних осіб для економічного зростання.

трансфертів, їх сукупний вплив на зниження нерівності в суспільстві аналізується в дослідженні ОЕСР 2012 р. [27]. Об'єктом дослідження є ринковий і наявний дохід домогосподарств, вимірювання нерівності яких дало змогу встановити, що наприкінці 2000-х років у ОЕСР нерівність наявного доходу (після сплати податків і врахування трансфертів), виміряна за індексом Джині, була майже на 25 % нижчою, ніж ринкового доходу (до сплати податків і трансфертів). Це свідчить про виконання податками й трансфертами в усіх країнах ОЕСР перерозподільної ролі, котра, однак, відрізняється по країнах. Зокрема, індекс Джині після сплати податків і врахування трансфертів коливався від 0,25 у Словенії (невисока нерівність) до 0,5 у Чилі (висока нерівність), що є наслідком відмінностей між країнами за розміром, складом і прогресивністю податків та трансфертів. Щодо цього встановлено такі взаємозв'язки:

1) внесок грошових трансфертів (таких як пенсії, допомога по безробіттю й виплати на дітей) у перерозподіл доходів у країнах ОЕСР становив понад три чверті загального перерозподільного ефекту, водночас внесок податків – лише одну третину, тобто в цілому трансферти забезпечують більший перерозподільний ефект, ніж податки, проте їх вплив на нерівність у кінцевому підсумку залежить від їх дизайну;

2) перерозподільний ефект податків не завжди пов'язаний із загальним рівнем оподаткування, котрий вимірюється часткою податків у ВВП. Зокрема, низка країн ОЕСР із високим рівнем податків демонструють неістотну прогресивність податкової системи в цілому через те, що в її структурі переважають податки на споживання і внески на соціальне страхування, а не прогресивніші податки на доходи фізичних осіб; або ж законодавча прогресивність послаблюється за рахунок податкових витрат (податкових пільг), що найбільше сприяють групам із високим рівнем доходу. Як приклад, податки поглинали понад 35 % наявного доходу домогосподарств у Австрії, Данії та Швеції, але їх розподільний вплив був нижчим, ніж у Австралії, Ізраїлі і США. За даними дослідження, наприкінці 2000-х років перерозподільний вплив податків на домогосподарства був найвищим у Німеччині, Ізраїлі й Італії, а найменшим – у Швейцарії, Чилі, Ісландії та Південній Кореї [27].

Причини різної результативності політики перерозподілу аналізуються в дослідженні 2017 р. [26], присвяченому, як і попереднє, визначенню сукупного впливу податків і трансфертів на нерівність та бідність. Автори зауважують, що ефекти перерозподілу частково залежать від наявних ресурсів, а також особливостей їх витрачання. Наприклад, Болівія витрачає на цілі перерозподілу (як частку від ВВП) більше, ніж Грузія, та набагато більше, ніж інші країни з порівняним рівнем доходу, але її перерозподільний вплив є відносно невеликим. Бразилія витрачає на соціальні видатки більшу частку ВВП, ніж ПАР, але менше перерозподіляє (вони мають нижчий перерозподільний ефект). До речі, ПАР є лідером з перерозподілу серед усіх досліджуваних країн, водночас залишаючись державою з найбільшою нерівністю

після сплати податків і соціальних трансфертів. При цьому автори наголошують, що фіскальна політика, котра забезпечує зменшення нерівності, необов'язково створює позитивні ефекти щодо бідності. Емпіричні дослідження показали, що вона фактично зростає після сплати прямих і непрямих податків у Болівії, Ефіопії, Гані, Гватемалі та Шрі-Ланці, навіть після врахування переваг прямих трансфертів. У цих країнах тягар непрямих податків перевищує переваги від прямих трансфертів у нижній частині розподілу, оскільки непрямі податки, такі як ПДВ, є доволі великими в нижній частині розподілу, внаслідок чого доходи, призначені для споживання (після сплати податків та отримання трансфертів), менші за ринкові. У результаті погіршується чиста грошова позиція домогосподарств [26].

У дослідженні О. Кози та М. Херманзена надано комплексну оцінку перерозподілу доходів населення працездатного віку в країнах ОЕСР протягом останніх двох десятиліть. Перерозподіл ними визначається як процес, що здійснюється за допомогою податків на доходи фізичних осіб, внесків на соціальне страхування працівників і грошових трансфертів, наслідком якого є відносно зменшення нерівності ринкових доходів. За результатами дослідження встановлено, що:

1) в середньому по країнах ОЕСР грошові трансферти, податки на доходи фізичних осіб та внески на соціальне забезпечення трохи більше ніж на чверть пом'якшують нерівність ринкового доходу серед населення працездатного віку. Проте цей середній показник маскує велику неоднорідність навіть серед розвинутих економік: від 40 % зниження нерівності ринкових доходів у Ірландії до приблизно 5 % у Чилі;

2) в усіх країнах ОЕСР грошові трансферти забезпечують найбільшу частку перерозподілу (три чверті); податки на доходи фізичних осіб відіграють доволі велику роль у зменшенні нерівності доходів у країнах, які забезпечують порівняно неістотний перерозподіл загалом (наприклад, у Японії, Південній Кореї, Ізраїлі та США); внески на соціальне забезпечення мають слабкий, але незначний нерівномірний ефект у низці країн;

3) ефект перерозподілу трансфертів пов'язаний із їх розміром і цільовим призначенням: страхові трансферти мають ключове значення для зменшення загальної нерівності через їх великий розмір; вплив допомоги різних видів на загальну нерівність обмежений у більшості країн, однак такі трансферти можуть відігравати головну роль у забезпеченні адекватності доходів та мінімального рівня життя для вразливих верств населення;

4) протягом останніх двох десятиліть перерозподіл за рахунок податків і трансфертів знизився як у середньому, так і в більшості країн ОЕСР, для яких доступні дані, що відносяться до середини 1990-х років, при цьому найбільше зниження відбулося з середини 1990-х до середини 2000-х років;

5) зниження перерозподільного впливу податків на доходи фізичних осіб зумовлене зменшенням їх розміру, котре, однак, частково компенсувалося посиленням їх прогресивності. Останнє було спричинене зростанням

прогресивності в нижній частині розподілу, тоді як прогресивність у верхній частині дещо знизилася [25].

У дослідженні ОЕСР 2018 р. [1] наголошується на таких аспектах політики зменшення нерівності, як:

1) послаблення в останні десятиліття ролі фіскального перерозподілу в зменшенні нерівності доходів через погіршення загальної прогресивності податкових систем;

2) можливість забезпечення прогресивного оподаткування праці без зниження економічної ефективності податку на доходи. Вища прогресивність на рівні доходів, нижчих за середні (у вигляді менших податкових клінків для малозабезпечених осіб), пов'язана з більшим довгостроковим випуском, тоді як поліпшення прогресивності оподаткування доходів середнього рівня негативно впливає на довгостроковий результат, що свідчить про певну втрату ефективності;

3) розвиток екологічного оподаткування, яке здатне посилити нерівність наявних доходів, проте дає змогу будувати оподаткування на податкових базах, пов'язаних зі споживанням природних ресурсів і боротьбою із забрудненням, завдяки чому сприяє зміні поведінки з урахуванням довгострокової (екологічної) стійкості та може підтримувати справедливість між поколіннями;

4) використання добре сконструйованих податків на спадщину і подарунки, а також податків на приріст капіталу як додатного інструменту для боротьби з нерівністю багатства в найменш викривлюючий спосіб та з прийнятним рівнем адміністративної складності;

5) відмова від запровадження чистого податку на багатство на додачу до широкого податку на доходи від капіталу й податків на спадщину і подарунки, враховуючи те, що чисті податки на багатство вважаються особливо викривлюючими та складними для адміністрування через труднощі, пов'язані з відстеженням власності на багатство та його оцінкою.

Дослідження містить також пропозиції внести зміни в оподаткування, спрямовані на зменшення нерівності і сприяння соціальній мобільності, зокрема посилити прогресивність ПДФО й загальну прогресивність податкової системи, включаючи оподаткування передання багатства, доходів від капіталу фізичних осіб і майна [1].

Проведений аналіз публікацій, присвячених нерівності та шляхам її зменшення, свідчить про значний інтерес до цієї проблеми з боку дослідників у всьому світі та дає підстави для таких висновків:

1. Відмінності в нерівності доходів і багатства між країнами є наслідком різниці в рівні розвитку інститутів перерозподілу (прогресивних систем оподаткування й систем трансфертів), політичних та демократичних інститутів, а також політики у сфері освіти й заробітної плати, яка може бути більш чи менш сприятливою для осіб із низькими та середніми доходами.

2. Нерівність доходів впливає на економічне зростання через різні канали, при цьому такий вплив залежить від ринкових умов, ефективності

заходів перерозподілу. З одного боку, нерівність позитивно позначається на економічній активності й виробництві: створюючи стимули для ризику та інновацій, сприяючи швидшому накопиченню заощаджень, що можуть трансформуватися в інвестиції; забезпечуючи матеріальне підґрунтя для підприємництва, зокрема дозволяючи накопичувати кошти, необхідні для започаткування бізнесу та здобуття хорошої освіти. З другого боку, нерівність доходів може зашкодити зростанню, наприклад унаслідок зменшення сукупного попиту, стимулювання фінансової нестабільності, гальмування інвестицій, перешкоджання швидкому підвищенню кваліфікації й освіти, зниження продуктивності, соціально-економічної мобільності між поколіннями.

3. Найефективнішими інструментами зменшення нерівності є соціальні трансферти та податки, причому трансферти загалом забезпечують більший перерозподільний ефект, ніж податки, проте їх вплив на нерівність у кінцевому підсумку залежить від їх дизайну. Серед податків на розподіл наявного доходу впливають: податок на доходи фізичних осіб (передусім у частині оподаткування трудових доходів); податок на спадщину і подарунки; певним чином сконструйовані податки на нерухоме майно; екологічні податки, які є частиною пакетів, що передбачають зменшення податкового тягаря (податкового клину) для домогосподарств із низьким рівнем доходу.

4. Найважливішим податковим інструментом перерозподілу доходів є прогресивний ПДФО, а заходами, котрі спрямовані на поліпшення його прогресивності й водночас не перешкоджають економічному зростанню, – підвищення прогресивності на рівні доходів, менших від середніх (шляхом зниження податкових клинів для малозабезпечених осіб). При цьому різні ефекти за неоднакових рівнів доходів спричиняють негативний загальний вплив вищих ставок ПДФО на довгостроковий ВВП.

Список використаних джерел

1. Tax Policies in the European Union. 2018 Survey. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_survey_2018.pdf.
2. Экономика налоговой политики / пер. с англ. под ред. М. П. Девере. М. : Филинь. 2002. 323 с.
3. *Luboš Pástor*. Inequality Aversion, Populism, and the Backlash Against Globalization. *SSRN Electronic Journal*. 2018. January. URL: https://www.vgsf.ac.at/fileadmin/vgsf/Papers/FRS_2018-2019/20181005_FRS_Veronesi.pdf.
4. Globalization and Income Inequality: A Panel Data Analysis of 68 Countries / S. M. Atif, M. Srivastav, M. Sauytbekova, U. K. Arachchige. *EconStor Preprints* 65664, ZBW - Leibniz Information Centre for Economics, 2012. URL: <https://ideas.repec.org/p/zbw/esprep/65664.html>.
5. *Stiglitz J.* Making Globalization Work. N. Y. : W. W. Norton, 2006. URL: http://sgpwe.izt.uam.mx/files/users/uami/atm/LIBROS_2/Stiglitz_Joseph_E_Making_Globalization_WorkBookSee.org.pdf.
6. *Фурчери Д., Лунгани П.* Открывая возможности для неравенства. *Финансы и развитие*. 2016. Март. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2016/03/pdf/fd0316r.pdf>.

7. Causes and consequences of income inequality: a global perspective. / M. E. Dabla-Norris et al. IMF, 2015. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>.
8. Barro R. J. Inequality and Growth in a Panel of Countries. *Journal of Economic Growth*. 2000. No. 5. P. 5–32. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/d5e7/802a1817d6fde9a76d5f3aa023bd0523eeea.pdf>.
9. Bubbico R. L., Freytag L. Inequality in Europe / European Investment Bank. January 2018. URL: http://www.eib.org/attachments/efs/econ_inequality_in_europe_en.pdf.
10. Dorn F., Fuest C., Potrafke N. Globalization and Income Inequality Revisited. *CESifo Working Paper*. 2018. No. 6859. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/174982/1/cesifol_wp6859.pdf.
11. Avi-Yonah R. S. Globalization, Tax Competition, and the Fiscal Crisis of the Welfare State. *Harvard Law Review*. 2000. Vol. 113, No. 7. URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1049&context=articles>.
12. Impact of Globalization on Income Distribution Inequality in 60 countries / L. Zhou, B. Biswas, T. Bowles, P. J. Saunders. *Global Economy Journal*. 2011. Vol. 11. No. 1. P. 1–18. URL: <https://www.iseg.ulisboa.pt/aquila/getFile.do?method=getFile&fileId=227099>.
13. The World Inequality Report 2018 / F. Alvaredo et al. Harvard : Harvard University Press, 2018. URL: <http://wir2018.wid.world>.
14. Niño-Zarazúa M., Roope L., Tarp F. Global inequality: Relatively lower, absolutely higher. *Review of Income and Wealth*. 2017. No. 63. P. 661–684. URL: https://www.researchgate.net/publication/306100350_Global_Inequality_Relatively_Lower_Absolutely_Higher.
15. Zucman G. Global Wealth Inequality. *NBER Working Paper*. 2019. Vol. 11, January. URL: <http://gabriel-zucman.eu/files/Zucman2019.pdf>.
16. Bourguignon F. World Changes in Inequality: an Overview of Facts, Causes, Consequences, and Policies. *CESifo Economic Studies*. 2018. P. 345–370. URL: <https://academic.oup.com/cesifo/article/64/3/345/4823412>.
17. Carvalho L., Rezai A. Personal income inequality and aggregate demand. 2013. URL: https://www.boeckler.de/pdf/v_2013_10_24_carvalho_rezai.pdf.
18. Stiglitz J. E. The price of inequality: How today's divided society endangers our future. WW Norton & Company, 2012. URL: http://resistir.info/livros/stiglitz_the_price_of_inequality.pdf.
19. Corak M. Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*. 2013. No. 27. P. 79–102. URL: <http://ftp.iza.org/dp7520.pdf>.
20. Grigoli F., Paredes E., Di Bella G. Inequality and Growth; A Heterogeneous Approach. *IMF Working Paper*. 2016. No. 244. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16244.pdf>.
21. Бюкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / пер. з англ. Київ : ВД “КМ Академія”, 2004. 175 с.
22. Mirrlees J. A. An exploration in the theory of optimum income taxation. *Review of Economic Studies*. 1971. Vol. 38. No. 2. P. 175–208. URL: <http://people.tamu.edu/~ganli/publicecon/mirrlees71.pdf>.
23. Piketty T., Saez E. Optimal Labor Income Taxation. *NBER Working Paper*. 2012. No. 18521, Nov. URL: <https://eml.berkeley.edu/~saez/piketty-saezNBER12handbook.pdf>.
24. Akgun O., Cournède B., Fournier J. The effects of the tax mix on inequality and growth. *OECD Economics Department Working Papers*. 2017. No. 1447. 46 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/c57eaa14-en.pdf?expires=1548160070&id=id&acname=guest&checksum=ACCB5F7512F1163B4063644D90A7FC55>.
25. Causa O., Hermansen M. Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries. *OECD Economics Department Working Papers*. 2017. No. 1453. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/bc7569c6-en.pdf?expires=1528120070&id=id&acname=guest&checksum=DDE325D7FDA1B6F4068F1240005962C3>.

26. The Distributional Impact of Taxes and Transfers: Evidence from Eight Low and Middle-Income Countries, World Bank Group / G. Inchauste, N. Lustig (eds.). 2017. URL: http://commitmenttoequity.org/wp-content/uploads/2018/04/The-Distributional-Impact-of-Taxes-and-Transfers_Inchauste-Lustig.pdf.

27. OECD. Income inequality and growth: The role of taxes and transfers. *OECD Economics Department Policy Notes*. 2012. No. 9, January. URL: <https://www.oecd.org/economy/public-finance/49417295.pdf>.

References

1. European Union. (2018). *Tax Policies in the European Union. 2018 Survey*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_survey_2018.pdf.

2. Devere, M. P. (Ed.). (2002). *The economics of tax policy*. Moscow: Filin [in Russian].

3. Pástor, L. (2018, January). Inequality Aversion, Populism, and the Backlash against Globalization. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from https://www.vgsf.ac.at/fileadmin/vgsf/Papers/FRS_2018-2019/20181005_FRS_Veronesi.pdf.

4. Atif, S. M., Srivastav, M., Sauytkbekova, M., & Arachchige, U. K. (2012). *Globalization and Income Inequality: A Panel Data Analysis of 68 Countries*. EconStor Preprints 65664, ZBW - Leibniz Information Centre for Economics. Retrieved from <https://ideas.repec.org/p/zbw/esp/65664.html>.

5. Stiglitz, J. (2006). *Making Globalization Work*. New York: W. W. Norton. Retrieved from http://sgpwe.izt.uam.mx/files/users/uami/atm/LIBROS_2/Stiglitz_Joseph_E_Making_Globalization_WorkBookSee.org.pdf.

6. Furceri, D., Loungani, P. (2016, March). Opening Up to Inequity. *Finance & Development*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2016/03/pdf/fd0316r.pdf> [in Russian].

7. Dabla-Norris, M. E. et al. (2015). *Causes and consequences of income inequality: a global perspective*. IMF. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>.

8. Barro, R. J. (2000). Inequality and Growth in a Panel of Countries. *Journal of Economic Growth*, 5, 5–32. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/d5e7/802a1817d6fde9a76d5f3aa023bd0523eeea.pdf>.

9. Bubbico, R. L., Freytag, L. (2018, January). *Inequality in Europe*. European Investment Bank. Retrieved from http://www.eib.org/attachments/efs/econ_inequality_in_europe_en.pdf.

10. Dorn, F., Fuest, C., & Potrafke, N. (2018). Globalization and Income Inequality Revisited. *CESifo Working Paper*, 6859. Retrieved from https://www.econstor.eu/bitstream/10419/174982/1/cesifo1_wp6859.pdf.

11. Avi-Yonah, R. S. (2000). Globalization, Tax Competition, and the Fiscal Crisis of the Welfare State. *Harvard Law Review*, Vol. 113, No. 7. Retrieved from <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1049&context=articles>.

12. Zhou, L., Biswas, B., Bowles, T., & Saunders, P. J. (2011). Impact of Globalization on Income Distribution Inequality in 60 countries. *Global Economy Journal*, Vol. 11, No. 1, 1–18. Retrieved from <https://www.iseg.ulisboa.pt/aquila/getFile.do?method=getFile&fileId=227099>.

13. Alvaredo, F. et al. (2018). *The World Inequality Report 2018*. Harvard: Harvard University Press. Retrieved from <http://wir2018.wid.world>.

14. Niño-Zarazúa, M., Roope, L., & Tarp, F. (2017). Global inequality: Relatively lower, absolutely higher. *Review of Income and Wealth*, 63, 661–684. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/306100350_Global_Inequality_Relatively_Lower_Absolutely_Higher.

15. Zucman, G. (2019, January). Global Wealth Inequality. *NBER Working Paper*, 11. Retrieved from <http://gabriel-zucman.eu/files/Zucman2019.pdf>.

16. Bourguignon, F. (2018). World Changes in Inequality: an Overview of Facts, Causes, Consequences, and Policies. *CESifo Economic Studies*, pp. 345–370. Retrieved from <https://academic.oup.com/cesifo/article/64/3/345/4823412>.
17. Carvalho, L., Rezai, A. (2013). *Personal income inequality and aggregate demand*. Retrieved from https://www.boeckler.de/pdf/v_2013_10_24_carvalho_rezai.pdf.
18. Stiglitz, J. E. (2012). *The price of inequality: How today's divided society endangers our future*. WW Norton & Company. Retrieved from http://resistir.info/livros/stiglitz_the_price_of_inequality.pdf.
19. Corak, M. (2013). Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 27, 79–102. Retrieved from <http://ftp.iza.org/dp7520.pdf>.
20. Grigoli, F., Paredes, E., & Di Bella, G. (2016). Inequality and Growth: A Heterogeneous Approach. *IMF Working Paper*, 244. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16244.pdf>.
21. Buchanan, J. M., Musgrave, R. A. (2004). *Public finance and public choice: two contrasting visions of the state*. Kyiv: VD “KM Akademiia” [in Ukrainian].
22. Mirrlees, J. A. (1971). An exploration in the theory of optimum income taxation. *Review of Economic Studies*, Vol. 38, No. 2, 175–208. Retrieved from <http://people.tamu.edu/~ganli/publicecon/mirrlees71.pdf>.
23. Piketty, T., Saez, E. (2012, November). Optimal Labor Income Taxation. *NBER Working Paper*, 18521. Retrieved from <https://eml.berkeley.edu/~saez/piketty-saezNBER-12handbook.pdf>.
24. Akgun, O., Cournède, B., & Fournier, J. (2017). The effects of the tax mix on inequality and growth. *OECD Economics Department Working Papers*, 1447. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/c57eaa14-en.pdf?expires=1548160070&id=id&acname=guest&checksum=ACCB5F7512F1163B4063644D90A7FC55>.
25. Causa, O., Hermansen, M. (2017). Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries. *OECD Economics Department Working Papers*, 1453. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/bc7569c6-en.pdf?expires=1528120070&id=id&acname=guest&checksum=DDE325D7FDA1B6F4068F1240005962C3>.
26. Inchauste, G., Lustig, N. (Eds.). (2017). *The Distributional Impact of Taxes and Transfers: Evidence from Eight Low and Middle-Income Countries*. World Bank Group. Retrieved from http://commitmenttoequity.org/wp-content/uploads/2018/04/The-Distributional-Impact-of-Taxes-and-Transfers_Inchauste-Lustig.pdf.
27. OECD. (2012, January). Income inequality and growth: The role of taxes and transfers. *OECD Economics Department Policy Notes*, 9. Retrieved from <https://www.oecd.org/eeco/public-finance/49417295.pdf>.